

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

תוכן

- א. ובעל חוב בבינונית.....1
- ב. מיטב שדהו של מזיק ומיטב כרמו של מזיק.....2
- ג. הרי שהיו לו בתים שדות וכרמים ואינו מוצא למוכרן ... אי הוול ארעתא דכ"ע ודידיה נמי זל בהדיהו אפילו טובא נמי ליספי ליה.....3
- ד. דאוקיר ארעתא דכולי עלמא ודידיה אידי דעייל ונפיק אוזוי זל ארעיה אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה.....4
- ה. ואמר מר עלה לא צריכא דביומי ניסן יקרא ארעתא וביומי תשרי זל ארעתא דכ"ע נטרי עד ניסן ומזבני והאי הואיל ואצטריכא ליה זוי זבין כדהשתא עד פלגא אורחיה למיזל טפי לאו אורחיה למיזל.....5
- ו. א"ל איהו הב לי בינונית טפי פורתא א"ל אי שקלת כדינך שקול כדהשתא ואי לא שקיל כיוקרא דלקמיה ... א"כ הורעת כחן של נזקין אצל בינונית וזיבורית.....6
- ז. בעל חוב דיניה בבינונית ואי א"ל הב לי זיבורית טפי פורתא א"ל אי שקלת כדינך שקול כדהשתא ואי לא שקיל כי יוקרא דלקמיה א"כ נעלת דלת בפני לויין.....7
- ח. כתובת אשה דינה בזיבורית.....9
- ט. כל מילי מיטב הוא דאי לא מזדבן הכא מזדבן במתא אחריתי לבר מארעא.....9
- י. כשהן שמין בשלו הן שמין.....10
- יא. אין לו אלא עידית כולם גובין מן העידית ... זיבורית עולם גובין זיבורית.....11
- יב. היו לו עידית ובינונית וזיבורית נזקין בעידית ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית ... בינונית וזיבורית נזקין ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית.....11

דף ז.

א. ובעל חוב בבינונית

כבר התבאר במסכת גיטין דף מח: שמדין התורה¹ המלוה במקום בו אין ללוה כסף או מטלטלים², גובה בקרקעותיו מן הזיבורית, מדכתיב (דברים כד פסוק יא) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אֶתָּה נִשֶּׂה בּוֹ יוֹצִיא אֵלָיְךָ אֶת הָעֶבֶד הַחוּצָה,

¹ שו"ע ונו"כ שם קב א

² [דבהלואה] יד המלוה על העליונה, דאם יש ללוה כסף או מטלטלין צריך לשלם ממנו ולא כל כמיניה לשלם לו מקרקע אפילו מעידית, ה"ט דהמלוה הלוה לו מעות משו"ה דינו ג"כ במעות, או במטלטלין שקרובים למעות שיכולין לשלמלן ולמכרם אפילו במקום אחר אי לא מזדבני בהאי מתא. סמ"ע תיט א

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

שכיון שהתורה צותה שהלוח בעצמו יוציא את העבוט, אין ספק שהוא בעצמו לא יביא אלא את הפחות שבכלים, שמע מינה שכך הדין שחייב המלוח ליטול הפחות שבנכסי הלוח והוא בקרקע הזיבורית. אלא שחכמים תקנו שיתן לו מן הבינונית שלא לנעול דלת בפני לוי³.

לפיכך כשיבא בעל חוב ליפרע מן הלוח מקרקעות, מגבין לו את חובו מן הבינונית⁴ שבנכסי הלוח שבשלו הן שמין⁵, כגון שאם היתה לו עידית ובינונית וזיבורית, אפילו אם הבינונית שלו היא טובה כעידית של שאר העולם מגבין לו ממנה, וכן אם יש ללוח שדה שהיא בינונית לכל אדם ואצלו היא עידית ששאר שדותיו הן גרועות ממנה, אין בעל חוב גובה הימנה שלגבי הלוח עידית הוא.

ב. מיטב שדהו של מזיק ומיטב כרמו של מזיק

כבר התבאר במסכת גיטין דף מח: מט. ולעיל דף ו: ששלושה סוגי קרקעות נאמרו בגביית תשלומים. "עידית" – קרקע מעולה ומשובחת, "בינונית" – קרקע ממוצעת באיכותה, "זיבורית" – קרקע כחושה וגרועה.

ומדכתיב בניזקין (שמות כב פסוק ד) מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם, ומשמעות פשטיה דקרא משמע שזה שמשלם דהיינו המזיק⁶ ישלם מיטב שדהו שיש לו, וכיון שאמרה התורה לתת לניזק מן המוטב שבנכסי המזיק, אמרו חז"ל⁷ שאם רוצה הניזק מטלטלי י"א⁸ שצריך המזיק ליתן לו, שכל דבר שקרוב למעות נחא ליה לניזק וצריך ליתן לו, והיינו מטלטלים⁹. וי"א¹⁰ שיד המזיק על העליונה, שאף אם יש לו כסף או מטלטלי, אם ירצה לשלם בקרקע צריך הניזק לקבלו, אך שיתן לו מעידית שבנכסיו.

³ לבוש קב שם וסמ"ע א

⁴ עיין סימן ק"א בתומים ס"ק ה' בשם ריא"ז (הובא בשל"ט"ג ב"ק ב א) דמלוח מעות בעסקא חצי דהוא פקדון גובה מעדית וחצי שהוא מלוח גובה מן בינונית כשאר מלוים. אורים שם ב

⁵ והא דאמרינן דבשלו הן שמין, ילפינן ליה מניזקין דכתיב ביה [שמות כ"ב ד'] מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם, ודרשינן [ב"ק ו' ע"ב] דמיטב שדהו דהאיך "דישלם" קאמר, דהיינו דמזיק, וה"ה דלוח בהלואה. סמ"ע שם ב

⁶ שו"ע ונו"כ חו"מ תיט א

⁷ ב"ק ז:

⁸ ב"י ולבוש שם, וכדעתם נקט בש"ך שם ב, ועיין תרומת הכרי שהביא ראיה לדבריו

⁹ דמטלטלי מיטב הוא דאי לא מודבן בהאי מתא מודבן במתא אחריתי משא"כ בקרקע

¹⁰ סמ"ע שם א

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

לפיכך כשהבית דין נזקקין להגבות לניזק מנכסי המזיק, רואין אם יש לו מטלטלין, אין יורדין לנכסיו למכור קרקעותיו¹¹, אלא יתן לו מטלטלין, ואם לא היו לו מטלטלין כלל או שלא היו לו מטלטלין כנגד כל הנזק, גובין השאר מן הקרקע מן המעולה שבנכסי המזיק¹² דמיטב שדהו כתיב, ואפילו היתה זיבורית של מזיק טובה בעידית של ניזק אינו מקבל ממנו הזיבורית, אלא מגבין לו מעידית שבנכסי המזיק.

וכל זמן שימצא מטלטלין ואפילו סובין אין נזקקין לקרקע, אולם במטלטלין אפילו יש לו מטלטלי של כסף יכול לפורעו אפילו בסובין, שבמטלטלי כל דבר מיטב הוא, ושמין אותו כמו שיכול למוכרו מיד ובמקומו.

ג. הרי שהיו לו בתים שדות וכרמים ואינו מוצא למוכרן...

אי הויל ארעתא דכ"ע ודידיה נמי זל בהדיהו אפילו

טובא נמי ליספי ליה

מי שיש לו מאתים¹³ זוז אפילו אינו נושא ונותן בהם, או שיש לו חמישים שנושא ונותן בהן, לא יטול מהצדקה¹⁴, ואם נוטל הרי גוזל את העניים. יש לו מאתיים זוז חסר דינר ואינו נושא ונותן בהם, אפילו נותנים לו אלף זוז בבת אחת הרי זה יטול.

¹¹ לשיטת הסמ"ע הנזכר משום דמסתמא נחא למזיק לשלם במטלטלין מבקרקעות שהוא בר קיימא, ומשום"ה קאמר כשב"ד נזקקין משלמין מהמטלטלין, ולמדונו דאף אם אין המזיק לפנינו לגלות דעתו לשלם במטלטלין, אמרינן דמסתמא נחא למזיק לשלם ממטלטלין, ואף אם הניזק צועק לשלם לו מקרקעות כמשמעות הקרא ממיטב שדהו, אין ב"ד שומעין לו.

¹² עיין פתחי תשובה שם א שהביא מהדושי הגאון רע"ק איגר זצ"ל בגימין מ"ח ע"ב [ד"ה המוציא] שכתב דנראה לו דהיינו אותן נכסים שהיה לו בשעה שהזיק דחל החיוב לשלם ממיטב שלו, אבל למה שקונה אחר שהזיק קודם העמדה בדיון, אף דצריך לשלם מהם בתורת מיניה כו' [כדאיתא בב"ב דף קנ"ז ע"א], מ"מ ליכא עליהו דין תשלומי מיטב כו', ומסיים דצ"ע לדינא ע"ש

¹³ שו"ע ונו"ב יו"ד רנ"ג א

¹⁴ ועיי"ש בשו"ע שמי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מהתמחוי, שהתמחוי מתחלקת בכל יום. לפיכך אם יש לו מזון שתי סעודות שהוא מזון יום אחד לא יטול ממנו, ואם יש לו י"ד סעודות לא יטול מהקופה, שהקופה מתחלקת מערב שבת לערב שבת, לפיכך אם יש לו י"ד סעודות שהוא מזון שבוע אחת לא יטול ממנה. ולא הארכתי פה מכיון שבימינו אינו מצוי קופה ותמחוי ועוד י"א ששיעורים אלו אינם אלא בימיהם.

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

ואפילו אם יש לו בית, וכלי בית הרבה, ואין לו מאתיים זוז, מעות הרי זה יטול, ואין צריך למכור ביתו או כלי ביתו¹⁵ ואפילו הם של כסף וזהב¹⁶.

יש אומרים¹⁷ שכל אלו השיעורים לא נאמרו אלא בימיהם¹⁸ אבל בזמן הזה שאין כל זה מצוי, ואין העניים יכולין לעמוד בשיעורים המעטים הללו, יכול כל עני ליטול¹⁹ עד שיהיו לו קרן כדי שיתפרנס הוא ובני ביתו מהריוח, ודברים של טעם הם²⁰, כי הכל לפי המקום והזמן.

מי שאין לו מאתיים זוז אבל יש לו²¹ שדות וכרמים ובתים הרבה יותר מכרי דירתו²², ובא למוכרם מחמת שצריך למעות, אך רוצה לחכות לעליית מחירים, אם כל הקרקעות הוזלו אף של אחרים, אף על פי שהוזלו יותר מחצי דמיהם, והוא יכול למכור את שלו שיתנו לו בעדם מאתיים זוז אף לפי הוזל, צריך למוכרם ולא יטול כלום מן הצדקה, שהרי כל הקרקעות הוזלו גם כן, והוא אינו צריך להוֹזִיל יותר משאר בני אדם מחמת דוחקו למעות, והרי מכל מקום יש לו ר' זוז, ואין מאכילין אותו מן הצדקה.

אולם אם אין שוין אף לפי הוזל מאתיים זוז לכ"ע נותנין לו אפי' אלף זוז בבת אחת²³.

ד. דאוקיר ארעתא דכולי עלמא ודידיה אידי דעייל ונפיק

אזוזי זל ארעיה אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה

ואם בא למוכרם²⁴ מחמת שצריך למעות, למרות שאם ימכרם יהיה לו מאתיים זוז, אך אינו מצליח למוכרם בשווים, אם אנו רואין ששאר בני אדם

¹⁵ ועיי"ש בשו"ע חילוק בסוגי הכלים ואיך מקבל מן הצדקה.

¹⁶ עניים שכנים בחצר אם יוכלו ליטול מן הצדקה לעשות כותל [שלא יזיקו זה לזה בהיזק ראייה] הרי הם עושים, סמ"ע [ח"מ] סימן קנ"ז ס"ק י"א בשם הטור. גליון מהרש"א שם א

¹⁷ שו"ע ונו"כ שם באולם עיין ראש

¹⁸ שהיה להם קופה ותמחוי מוכנים, והיו מחלקין מעשר עני בכל שנה, והיו נוטלין לקט שכחה ופאה, והיו החכמים בדורותיהם משערין שיכולין העניים לעמוד בשיעורים הנזכרים.

¹⁹ אולם עיין ראשון לציון שם שכתב שרק מהיחידים יכול ולא מהגבוי בקופה דוקא, עד שלא יהיו לו י"ד סעודות וכל מה שהוא גבוי ביד הגזברים דינו בקופה. ובקופה אין חילוק בין בימיהם לבימינו.

²⁰ לשון השו"ע שם

²¹ לבוש שם ג' וש"ך ז

²² דאילו דירתו אין מחייבין אותו למכור.

²³ ש"ך שם ה

²⁴ שו"ע ונו"כ שם ג

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

מוכרין קרקעותיהם ביוקר, והוא כיון שרואין אותו טרוד ודחוק למעות אינו מוצא מי שיקח ממנו אלא בזול²⁵, כיון שרוצין לדוחקו מחמת שרואין שצריך למעות, יאכילוהו מן הצדקה כל מה שצריך²⁶, עד שידעו הכל שאינו דחוק למכור, וימכור אז קרקעותיו בשוה ולא ימכרם עכשיו בזול מחמת שהבריות רוצין לדוחקו.

דף ז:

ה. ואמר מר ע"ה לא צריכא דביומי ניסן יקרא ארעתא
וביומי תשרי זל ארעתא דכ"ע נטרי עד ניסן ומזבני והאי
הואיל ואצטריכא ליה זוזי ובין כדהשתא עד פלגא
אורחיה למיזל טפי לאו אורחיה למיזל

ואם בא למוכרם²⁷ מחמת שצריך למעות, אך צריך להזיל במכירתו מפני שהוא רוצה למוכרם עכשיו בימות הגשמים, וסתם קרקעות אינם שוין בימות הגשמים כמו בימות החמה²⁸, ואם היה מניחם עד ימות החמה היה גם כן יכול למוכרן בשוין, אלא שהוא צריך עכשיו למעות²⁹, יש אומרים³⁰ שעל זה גם כן אמרו חכמים שכיון שהוא דחוק למעות ומחמת דוחקו הוא צריך למכור אין מחייבין אותו למכור בימות הגשמים אף על פי שהיו נותנים לו בהן מאתיים זוז, אלא מאכילין אותו מן הצדקה. ואין מאכילין אותו מן

²⁵ ונראה כי הדעת מרחקת דאפי' הזול כל שהוא ימול צדקה לכן אני אומר דלפחות יזולו כשיעור אונאה דהיינו שתות ואז מיקרי הזול ולדעת התוס' נראה דהזול היינו חצי דמיהן דהא שיעור אונאה דקרקעות כתבו התוס' במסכת קדושין שהוא עד חצי דמיהם אבל פחות מכן לא מיקרי אונא' הרי דאיכא אינשי דובין קרקעי עד פחות מהאי שיעורא ולא מינכר מלתא דהזולא אלא דהרמב"ם פסק דאין אונאה לקרקעות אפי' מכר שוה אלף בא' ע"כ נראה דלס' רמב"ם לפחות יפחות כדי שיעור אונאה דעלמא דמינכר הזולתו. ראשון לציון שם.

²⁶ ונ"י כתב כשיעור מאי דול ארעא טפי מדכ"ע ומביאו ב"י ולא משמע הכי בדברי הרמב"ם והט"ו ושאר פוסקים אלא מאכילין אותו והולך עד שימכור בשוה וכן עיקר. ש"ך שם ח

²⁷ שו"ע ונו"כ שם

²⁸ . ופירש"י שם [ד"ה דביומי] דבימי הקיץ ניר וחורש הלוקח השדות, ובימי תשרי וחשון זורעין, ובימי תשרי זלין, שאין סיפק לזורען באותה השנה, דכבר עבר זמן הניר והחרישה ואינן ראויין לזרוע בהו עד שנה הבאה, ומשו"ה הן בזול. וכתבו התוס' [שם ד"ה דביומי], גם בבתיים שייך זל ויוקרא כה"ג, שרגילין להיות ביוקרא בזמן שרגילין לשכור הבתים, ולאחר ששכרו זילו דלא נמצא עוד שוכרין. סמ"ע חו"מ קב ד

²⁹ ולא מחמת שהזולו הקרקעות ולא מחמת שרואין אותו דחוק למעות, אלא כולם גם אם היו מוכרין את קרקעותיהם עכשיו היו צריכין למכור בזול, אבל הם ממתנינים מלמכור קרקעותיהם עד ימות החמה, והוא גם הוא.

³⁰ דעת המחבר שם

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

הצדקה כל צרכו אלא עד חצי דמי הקרקעות, מפני שעד החצי דרך הקרקעות להוזיל ולא יותר, מסייעין לו שלא ידחוק עצמו למוכרן שלא בזמן המכירה³¹. ויש אומרים³² שמכיון שאין הבריות דוחקין אותו אלא הוא דוחק עצמו, אין מאכילין אותו כלום מן הצדקה, אלא אם כן הוזל כל כך עד שלא יוכל למוכרן אפילו בחצי דמיהן, שאז מאכילין אותו מן הצדקה³³ ואין משגיחין לראות כמה יתנו לו, אלא אפילו יותר מדמי חצי הקרקעות נותנין לו כיון שאינו יכול למכור אותם בחצי דמיהן³⁴.

אולם אם אין שוין אף בימות הגשמים מאתיים זוז למרות שיעלו ליותר בימות החמה, אין מחייבין אותו למכור, אלא מתפרנס מן הצדקה עד חצי דמי הקרקעות ואין משגיחין לראות בכמה הוא מוזל עכשיו אלא בין מעט בין הרבה מאכילין אותו עד מחצה לפי שעד מחצה הדרך להוזיל ולא יותר³⁵.

ו. א"ל איהו הב לי בינונית טפי פורתא א"ל אי שקלת כדינך

שקול כדהשתא ואי לא שקיל כיוקרא דלקמיה ... א"כ

הורעת כחן של נזקין אצל בינונית וזיבורית

מוזיק הבא לפרוע חוב נזקיו בקרקע, צריך ליתן לו העידית שבנכסיו כמו שהתבאר³⁶, ואפילו רוצה הניזק זיבורית והמוזיק אינו רוצה, יש אומרים שהדין עם המוזיק³⁷.

³¹ שמכיון שאין הבריות דוחקין אותו מחמת שרואין אותו דחוק למעות שאינן נותנין לו פחות בשביל זה, אלא שאין עכשיו זמן קניית קרקעות אלא שהוא דוחק את עצמו למכור.

³² דעת הרמ"א שם כדעת הטור

³³ משום שאין דרך הקרקעות להוזיל בימות הגשמים אלא עד החצי, וחזינן שאילו הוזלו יותר מחצי דמיהן תלינן לומר ודאי בשביל שרואין שהוא דחוק למעות אינו מוצא למוכרן, לפיכך אמרו שמאכילין אותו עד שיוכל למוכרן בחצי דמיהן, וכשיגיעו עד שיוכל למוכרן בחצי דמיהן שוב אין מאכילין אותו, שדרך כן הוא להוזיל עד החצי ואין הבריות דוחקין אותו וצריך למוכרן בעד חצי דמיהן ועדיין יהיו לו ר' זוז.

³⁴ ש"ך שם ה

³⁵ ש"ך שם

³⁶ שו"ע ונו"כ חו"מ תיש א, וכמ"ש מיטב שדהו ישלם, והיינו עידית, וקיי"ל דבעידית דמוזיק שיימינן, כמ"ש בשו"ע שם, וכתב בפת"ש בשם רעק"א שמצדד לומר דאזלינן בתר עידית דשעת הנזק ולא דשעת התשלומין, ובערוה"ש חולק על זה.

³⁷ כ"כ הרא"ש כאן, דכיון שדינו בעידית אינו יכול לכופו לתת לו זיבורית, והיינו כשאינו רוצה בשום אופן לתתה לו מפני שהיא חביבה לו, ומדברי הט"ז נראה שסובר שאף בזה הדין עם הניזק, דכיון שיפתה תורה כחו של ניזק והוא רוצה זו, אפילו היא זיבורית, אין המוזיק יכול לתת לו אחרת, וכ"כ בערוה"ש כדבר פשוט.

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

ואם ידוע שהקרקע עומדת להתייקר, ואומר המזיק אם תרצה דוקא בזיבורית
חשוב שוויה כיוקר הבא, או קח העידית המגיע לך כשוויה עתה, אין שומעין
לו³⁸.

ואם יש לו שתי שדות שוות והניזק רוצה באחת ורוצה המזיק לשומה כיוקר
הבא, יש אומרים³⁹ שאין שומעין לו, ויש אומרים⁴⁰ שהדין עמו.

**ז. בעל חוב דיניה בבינונית ואי א"ל הב לי זיבורית טפי
פורתא א"ל אי שקלת כדינך שקול בדהשתא ואי לא
שקיל כי יוקרא דלקמיה א"כ נעלת דלת בפני לוי**

מי שהוא בעל חוב לחבירו ובא להגבותו קרקע, אמרו חז"ל שעיקר דינו של
בעל חוב לגבות מבינונית, ויכול הלוח לתת לו איזו בינונית שירצה⁴¹, ואין
יכול המלוה לומר תן לי משדה פלונית שהיא חביבה עלי, אלא ברשות הלוח
הוא ליתן מאיזה שירצה⁴².

ואם חפץ המלוה בזיבורית ואומר לו תן לי זיבורית למרות שנותן לו מעט
יותר שטח בקרקע, י"א⁴³ ששומעין לו⁴⁴.

³⁸ ובזה כו"ע מודים, דכיון שגילה דעתו שרוצה לתת לו הרי יפה כחו של ניזק, וע"כ דינו עתה בזיבורית, ואינו
יכול לחשבה כיוקרא דלקמיה, כשם ששמין שאר שדה כשוויה עתה ולא כיוקרא דלקמיה.

³⁹ שו"ע ונו"כ שם ב, וכמו בעידית וזיבורית כדלעיל.

⁴⁰ סמ"ע שם בשם הלבוש (ועי' סימן קב סעיף ב ובנו"כ שם), דכיון ששניהם עידית מהיכי תיתי יוכל לומר את
זו אני רוצה, וכשם שבמטלטלין יכול לתת לו איזה מטלטלין שירצה, ה"נ שניהם עידית ושניהם כדינו יתן לו
איזו שירצה, וכ"כ הט"ז, ועדיין יש להקשות, והרי גם בעידית ועידית מסתמא רוצה בזו מפני שטוב לו יותר,
ועי' יש"ש פרק א סימן יא. ובערוה"ש כתב דודאי אם בתחלה כשהניזק ביקש קרקע זו אמר לו המזיק אם תרצה
זו קחנה כיוקרא דלקמיה, שהרשות בידו, וכמ"ש הט"ז דמאי נ"מ מאיזו סיבה אינו רוצה לתתה, אם מפני
שחביבה לו ואם מפני שרוצה בדמיה כיוקר הבא, אבל אם מתחלה נתתה לבקשת הניזק ללא תנאי ואח"כ
רוצה לפי היוקר אין שומעין לו.

⁴¹ ילפינן לה מדכתיב [דברים כ"ד י"א] והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך [את העבד] החוצה, דהיינו
מאיזה שירצה. גם יש ללמדו מניזקין דכשמשלם לו ממטלטליו נותן לו מאיזה מטלטל שירצה דכתיב [שמות
כ"א ל"ד] כסף ישיב לבעליו, ישיב לרבות אפילו סובין [ב"ק שם], וה"ה אם משלם בקרקע דמשלם לו מאיזה
עידית שירצה, ובגמרא [שם] משוה מלוה לענין בינונית לניזק לענין עידית. סמ"ע שם ג

⁴² שו"ע ונו"כ שם קב ב

⁴³ דעת המחבר שם ומהרש"ל פ"ק דב"ק סי' י"א פסק כהמחבר. ש"ך שם ב, ועיין תומים (סק"ג) מש"כ בישוב
קושית הרא"ש, ומ"מ העלה דמצי המוחזק לומר קים ליה כהרא"ש, ע"ש באריכות.

⁴⁴ דהא מן התורה כן הוא אלא דלמכותו תקנו לו מן הבינונית והשתא דקאמר לא בעינן לתקנת טובתי שומעין
לו.

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

ונוטלה לפי המחיר עתה ולא לפי ערכה העתידי, ולפיכך אם היא עתה בזול ועתידה להתייקר ואמר לו הלוחה אם חביבה היא עליך, קח אותה לפי המחיר העתידי, אין שומעין לו וצריך ליתנה לו כמחיר הזול העכשוי, שלא תנעול דלת בפני לוי⁴⁵. ויש אומרים⁴⁶ שאין כופין אותו ליתן לו זיבורית⁴⁷, אלא שאם רוצה ליתן לו ביוקר העתידי, כופין אותו ליתן לו לפי המחיר העכשוי. ואם אומר תן לי עידית בשטח קטן יותר⁴⁸, אין כופין אותו ליתנה לו⁴⁹, אפילו לפי הערך העתידי⁵⁰.

אם אין ללוחה אלא עידית אינו יכול למוכרם ולקנות בינונית להגבות לבעל חוב, אלא מגבין לו מעידית שיש לו⁵¹. ולא עוד אלא אפילו יש לו עידית במקומו ובינונית במקום אחר, אינו יכול לומר שיטול מהבינונית שיש לו במקום אחר⁵², אלא צריך ליתן לו

⁴⁵ דאמר לו אילו היה הכסף אצלי הייתי קונה במחיר העכשוי ובשביל שמעותי בידך תכופני לקחת אותה כיוקרא דלקמיה, לכך אין שומעין לו ונותנו לו כזולא דהשתא.

⁴⁶ רמ"א שם ושעמו, דס"ל דלא עדיף כחו דמלוה בזיבורית הללו מאילו היו בינונית, ואם היו בינונית היה רשות להלוה ליתן לו מאיזה בינונית שירצה, גם עתה יאמר לו לא אתן לך מהזיבורית טפי כי נוח לי, אלא אתן לך בינונית בציר פורתא. אבל כשגילה דעתו דרוצה ליתן לו מהזיבורית אלא שרוצה ליקר עמו השער כיוקרא דלקמיה, בזה קאמר הנמרא [שם] דמצי א"ל אילו הווי לי זוזי בו' וכו'. והרא"ש והטור הביאו דעה הראשונה וכתבו עליו דלא נראה מטעם זה והמוציא מחבירו עליו הראיה. סמ"ע שם ה

⁴⁷ עיין תומים (סק"ג) דאם יש ללוחה כל שדותיו וזיבורית אינו יכול לדחותו משדה לשדה ויכול המלוה לומר שדה זו אני חפץ דהואיל ונותן עין בו הו"ל לגביה כמו בינונית. ואם גילה הלוחה דעתו ואמר אם אתה חפץ בשדה זו של בינונית שלם לי כיוקרא דלקמיה, עיין תומים (סק"ד) דזה תליא במחלוקת הרא"ש ותוס' שהוא סברת מחבר ורמ"א, דלרמ"א צריך ליתן לו משא"כ דעת מחבר. ואם שדה זו בינונית שרוצה הוא לסמוך למיצר שדה שלו, עיין תומים (סק"ג) דלדעת המחבר לקמן סימן קע"ד (סעיף א) דכופין על מדת סדום לפלוג אחד מיצרא כופין ללוחה, וכן בתובעו זיבורית טפי פורתא, ואף הרמ"א מודה דאי"צ לגילוי דעת דיתן לו כיוקרא דלקמיה.

⁴⁸ שו"ע ונו"כ שם ג

⁴⁹ עיין תומים (סק"ה) דודאי אם לא גילה הלוחה דעתו כלל שרוצה ליתן לו כיוקרא דלקמיה לכו"ע אין יכול המלוה לומר תן לי עדיית בציר פורתא אפילו כיוקרא דלקמיה כי אין דינו בעידית, אבל אם הלוחה מגלה דעתו בכך, תליא במחלוקת המחבר ורמ"א בסעיף ב', כי לדעת המחבר מ"מ אין יכול להכריחו, אבל לדעת הרמ"א שהוא דעת הרא"ש יכול להכריחו שיתן לו כיוקרא דלקמיה כיון שגילה דעתו, וע"ש.

⁵⁰ דסגי ליה שהעלוהו מדיניה מדרגה אחת דהיינו מזיבורית לבינונית, אבל שתי מדרגות אין מעלין אותו מזיבורית לעידית, דבהא ליכא למימר אילו הווי זוזאי גבי בו', דמשום הא לא מימנע להלוות דלא שכיח כל כך למצוא עידית לקנות אפילו הווי ליה זוזי, לפיכך לא ימנע עצמו מלהלוות בשביל זה.

⁵¹ ונראה לי דיליף לה הכי, כיון שהתורה אמרה בהשבת העבוס לא תשכב בעבוסו, וכל דיני דהשבת העבוס על כרחך בדבר שהוא שלו קמיירי, דאי בשל אחרים שקנהו עכשיו למה הצריכה להשיבו לו משום במה ישכב וגו', הא עכשיו קנהו ובמה ישכב כבר ישכב גם עתה, אלא על כרחך בשלו קמיירי, ואם כן מה שאמרה תורה הוא יוציא אליך את העבוס גם כן בעבוס שהוא שלו קמיירי שצריך ליתן לו ולא שיקנה מאחרים לתת למלוה שלו, לכוש שם ועיין סמ"ע ז

⁵² פירוש, דאית ביה משום נעילת דלת אם יצטרך למרוח לילך לניר ולחרוש ולזרוע ולקצור ולהביא התבואה הוא או ע"י פועליו בכל שנה ממקום אחר. ובכה"ג טורף אפילו ממשעבדי שהן במקומו במקום בני חורין שיש לו בעיר אחר. סמ"ע ח

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

מעידית שבמקום הבעל חוב⁵³, אלא א"כ אין לו כלום בביתו ויש לו במקום אחר ודאי צריך ליקח מה שיש לו במקום אחר.

ח. כתובת אשה דינה בזיבורית

כבר התבאר במסכת גיטין דף מה: שאין עיקר⁵⁴ כתובה ותוספת נגבין אלא מן הזיבורית שבנכסיו, אף על גב ששאר בעל חוב בבינונית, היינו משום שלא תנעול דלת כו' כנזכר, אבל כאן יותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא.

אבל נדוניא ושאר צאן ברזל דינו כשאר בעל חוב ונגבין מן הבינונים⁵⁵. ויש אומרים שאינן נגבין אלא מן הזיבורית, דאף על גב דשאר בעל חוב בבינונית היינו משום נעילת דלת כדכתבנו, אבל הכא מטעמא דיותר משהאיש רוצה לישא כו' העמידוהו כדין בעל חוב כיון שאין נעילת דלת, שהוא מן התורה מן הזיבורית.

ובזמן הזה כותבים בנוסח הכתובה "אחריות שטר כתובתא דא נדוניא דין ותוספתא דא, קבלית עלי ועל ירתי בתראי, להתפרע מכל שפר ארג נכסין וקנינין" כלומר שהחתן מקבל שיפרע הכתובה התוספת ונכסי צאן ברזל משפר ארג כלומר מהכי טוב וא"כ גובה מן העידית⁵⁶.

ולענין גביה במצב של התייקרות השדה וכדומה דינה כדין בעל חוב הנזכר⁵⁷.

ט. כל מילי מיטב הוא דאי לא מזדבן הכא מזדבן במתא

אחריתי לבר מארעא

כבר התבאר שכשבא הניזק לגבות נזקיו, גובה מיטב שדהו ומיטב כרמו של המזיק, והיינו ומ"מ אם יש למזיק מעות מזומנים ורוצה לשלם, אין הניזק

⁵³ שכל זה שמענין מדכתיב הוא יוציא אליך את העבוט החוצה, דמשמע ממה שיש לו אצלו בביתו יוציא לך הן רע הן טוב, ולא ממה שיש לו במקום אחר

⁵⁴ שו"ע ונו"כ אבהע"ז ק ב

⁵⁵ והדעה הראשונה סוברת דאף דק"ל דיותר משהאיש רוצה לישא האשה רוצה להנשא היינו לענין מה שהבעל נותן לה משלו אבל במה שהביאה מביתה אם תוציאנה בזיבורית ממנעי ולא נסבי וכתב הר"ן שלוח הדעת נוטה גם המ"מ הביא שני הדעות פט"ז מה"א וכ' שמן הירוש' נראה דנצ"ב בבינונית. ח"מ עא

⁵⁶ ב"ש שם יא

⁵⁷ וכן הדין לכתובת אשה והיא תבעה בינונית בציר בכל אופנים.. אורים קב ז

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

יכול לתבוע שיפרע לו בשוה כסף⁵⁸, ואם אין לו מעות, או שיש לו אלא שאינו רוצה לפרוע כי אם בשוה כסף, ויש לו מטלטלין וקרקעות, יש אומרים שהברירה ביד המזיק לפרוע במה שירצה⁵⁹, ויש אומרים⁶⁰ שמעיקר הדין צריך המזיק לפרוע במטלטלין.

כשבא לפרוע במטלטלין⁶¹, יכול לפרוע במה שירצה המזיק⁶², שלגבי מטלטלין כל מילי מיטב הוא, ואפילו סובין, ושומתן כדין שומת פרעון הלואה בשוה כסף.

י. כשהן שמיין בשלו הן שמיין

כבר התבאר שכשמגבין מן הקרקע⁶³, מגבין מן המעולה שבנכסי המזיק⁶⁴ דמיטב שדהו כתיב, ואפילו היתה זיבורית של מזיק טובה כעידית של ניזק אינו מקבל ממנו הזיבורית, אלא מגבין לו מעידית שבנכסי המזיק. ושמיין אותה כמו שיכול למוכרה מיד ובמקומו.

וכן כשבא⁶⁵ המלוה לגבות קרקע, מגבין לו מן הבינונית שבנכסי הלוחה, דבשלו הם שמיין. כגון אם היה לו עידית ובינונית וזיבורית, אפילו אם הבינונית שלו טובה כעידית של שאר העולם, מגבין לו ממנה⁶⁶.

⁵⁸ ש"ך סימן תיט סוף סק"ג וט"ז שם, וכמו שאמרו בגמרא או כסף או מיטב, דגם כסף מיטב הוא, ודלא כדעת הרמ"ה שהוא יחיד בזה, ולא דמי להלואה שהיב לפרוע מעות כשיש לו, דאת שהלוחה משלם לו, משא"כ בנזקין ועי' תרומת הכרי.

⁵⁹ סמ"ע וב"ח בדעת הטושו"ע סימן תיט סעיף א, וכשיטת ר"ת, ולא דמי להלואה כשיש לו קרקע ומטלטלין שצריך לפרוע מטלטלין, דשאני התם שמעיקר הדין צריך לפרוע במעות, ואם אין לו צריך לפרוע הדבר היותר קרוב למעות והיינו מטלטלין, משא"כ בנזקין, ועי' פנ"י ריש ב"ק.

⁶⁰ ש"ך שם (ודו"ק בדבריו בסימן שפ"ח ס"ק יב, והסמ"ע שם סק"ד לשיטתו), וכן דעת הלבוש, ועי"ש שהאריך להוכיח שכן עיקר לדינא, וגם הט"ז כתב שכן דעת הטושו"ע, אלא שלענין הלכה כתב שאין כח לכפות למזיק שיתן לו מטלטלין נגד דעת ר"ת, ובערוה"ש האריך להוכיח שהעיקר כדעת הסמ"ע ובתרומת הכרי מוכיח כדעת הש"ך.

⁶¹ שאין לו קרקע או שאינו רוצה לפרוע בקרקע לדעת הסמ"ע, או שהניזק מתרצה לקבל מטלטלין לדעת הש"ך.

⁶² שו"ע ונו"כ תיט א.

⁶³ שו"ע ונו"כ שם

⁶⁴ עיין פתחי תשובה שם א שהביא מחידושי הגאון רע"ק איגר וצ"ל בגימין מ"ח ע"ב [ד"ה המוציא] שכתב דנראה לו דהיינו אותן נכסים שהיה לו בשעה שהזיק דחל החיוב לשלם ממיטב שלו, אבל למה שקונה אחר שהזיק קודם העמדה בדין, אף דצריך לשלם מהם בתורת מיניה כו' [כדאיתא בב"ב דף קנ"ז ע"א], מ"מ ליכא עליהו דין תשלומי מיטב כו', ומסיים דצ"ע לדינא ע"ש

⁶⁵ שו"ע ונו"כ קב א

⁶⁶ טור שם מובא בסמ"ע שם ב וכתב אם היתה עידית דלוחה כבינונית דעלמא ובינונית דלוחה כזיבורית דעלמא, דנותן לו מבינונית דלוחה. והא דאמרינן דבשלו הן שמיין, ילפינן ליה מניזקין דכתיב ביה [שמות כ"ב ד'] מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם, ודרשינן [ב"ק ו' ע"ב] דמיטב שדהו דהאריך "דישלם" קאמר, דהיינו דמזיק, וה"ה דלוחה בהלואה

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

יא. אין לו אלא עידית כולם גובין מן העידית ... זיבורית עולם גובין זיבורית

בעל חוב⁶⁷ שאין לו אלא עידית, או בינונית, או זיבורית, יקחנה כמו שהיא מצויה אצלו. ואין אומרים שימכור הזיבורית או העידית ויקנה בינונית⁶⁸.

יש לו עידית ובינונית יתן לו בינונית, יש לו עידית וזיבורית לא יתן לו אלא זיבורית, שהרי הוא אצלו עכשיו בינונית ובשלו הן שמין, והוא הדין אם יש לו בינונית וזיבורית שנותן לו מן הזיבורית שהוא אצלו בינונית.

במה דברים אמורים שלא היו לו לא בשעת ההלואה ולא בשעת פרעון שדות אחרות, אבל אם בשעת הלואה היו לו עידית ובינונית וזיבורית ועכשיו בשעת הגביה אין לו עידית שמכרה, צריך ליתן לו מן הבינונית שבידו, אף על גב דעכשיו אצלו הוא עידית וקי"ל בשלו הן שמין, מכל מקום כיון שבשעת ההלואה היתה זו בינונית שלו ונשתעבדה למלוה, מה לנו שמכר הוא את העידית הא שיעבודה דמלוה על זו השדה היתה מתחלה⁶⁹, ולא פקעה בשביל מכירתו העידית⁷⁰. וכן אם היה לו עידית בעת הלואה, ושטפה נהר או גולה ליסטים, ג"כ גובה מבינונית, שאין הבדל בין זו למכרה⁷¹. אבל כשלא היה בשעת הלואה רק בינונית, ואח"כ קנה זיבורית, נותן לו זיבורית. וכן אם היה לו עידית ונשתדף, גובה ג"כ מזיבורית⁷².

יב. היו לו עידית ובינונית וזיבורית נזקין בעידית ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית ... בינונית וזיבורית נזקין ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית

⁶⁷ שו"ע ונו"כ שם קב ד

⁶⁸ סמ"ע שם ט

⁶⁹ דאז היתה סמיכות דעתו על הבינונית וחל שעבודו עליה והרי היא עדיין בידו, משו"ה צריך ליתן לו ממנה אף שאין לו לעת עתה טובה ממנה והיא בידו בתורת עידית. סמ"ע שם יא

⁷⁰ פי' מהרש"ל פ"ק דב"ק סי' י"ב דהיינו דוקא כשמכר אחר שהגיע הז"פ או אחר ל' יום בסתם הלואה וצ"ע דמדברי הגמרא והפוסקים משמע שאין חילוק. ש"ך שם ג

⁷¹ אורים שם י

⁷² דדוקא במכרה, דלאו כל כמינה לקלקל בידים שעבודו שהיה לו בשעת הלואה, ועוד, דגם עכשיו הרי העידית תחת שעבודו אף כשמכרה, דאם ישתדפו שאר הנכסים יגבה מהעידית, משא"כ בנשתדפו העידית. נתיב"מ שם ב

הלכות הדף היומי

מסכת בבא קמא

היה חייב משום נזק חוב וכתובת אשה, והיו לו עידיה⁷³ וזיבורית נזקין בעידית בעל חוב וכתובת אשה בזיבורית, היו לו עידית ובינונית נזקין בעידית ובעל חוב וכתובת אשה בבינונית, היו לו זיבורית ובינונית בלבד נזקין ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית.

⁷³ רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק יט הלכה ד